

за демократизацію суспільства, за часів президентства Е. Джексона, популярного генерала, який захищав «пересічну людину». І як підкреслив відомий американський правник В. Бернхем, існує думка, що незважаючи на певні недоліки, виборча система суддів дає змогу обирати відносно найкращих [3].

Список використаної літератури:

1. Ткачук О.С. «Станом на початок 2019 року, за штатної чисельності 7200, кваліфіціювання успішно пройшов лише 2151 суддя» [Електронний ресурс] / О.С. Ткачук // Офіційний сайт Ради суддів України. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <http://rsu.gov.ua/en/news/oleg-tkachuk-stanom-na-pochatok-2109-roku-za-statnoi-ciselnosti-u-7200-kvalifocinuvanna-uspisno-projsov-lise-2151-sudda-z>.
2. Ківалов С.В. Влада робить перші кроки у судовій реформі. Але без обрання суддів народом це тупцювання на місці / Голос України. – 2015. – № 7. – С. 4-5.
3. Бренхем В. Вступ до права та правової системи США. – К., 1999. – С. 179.

Ключові слова: судова система, судді, суддівський корпус, реформування, вибори населенням, виборча комісія.

Ключевые слова: судебная система, судьи, судейский корпус, реформирование, выборы населением, избирательная комиссия.

Key words: judicial system, judges, judiciary, reformation of judicial system, general elections, electoral commission.

ЮРКО СЕРГІЙ СЕРГІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри загально-правових дисциплін Черкаського факультету,
кандидат юридичних наук*

ЗАКОНОДАВЧІ ПРОПОЗИЦІЇ РЕФОРМУВАННЯ УЧАСТІ НАРОДУ У ЗДІЙСНЕННІ ПРАВОСУДДЯ

У січні 2020 року до Верховної Ради України від Кабінету Міністрів України надійшло одразу декілька законопроектів стосовно реформування інституту суду присяжних в Україні [1; 2; 3; 4] і в правовому середовищі знову актуалізувалися питання навколо доцільності і реальної можливості розширення участі народу у здійсненні правосуддя.

Статтею 124 Конституції України визначено, що народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних. На розвиток вказаного положення у статті 127 Основного Закону зазначено, що у визначених законом випадках правосуддя здійснюється за участю присяжних. У статті 129 Конституції України визначено, що судочинс-

тво провадиться суддею одноособово, колегією суддів чи судом присяжних [5].

Незважаючи на відповідні норми Основного Закону та процесуального законодавства, вітчизняний «суд присяжних» продовжує залишатися своєрідним симуляком української правової системи. Причиною цього стала підміна понять у Кримінальному процесуальному кодексі 2012 року, яка в подальшому закріпилась в ході судової реформи 2016 року, супроводжуючись виключенням із тексту актів законодавства всіх згадок про «народних засідателів». Тим не менш, по суті в Україні досі функціонує інститут шефенів, аналогом якого в пострадянських країнах були народні засідателі. Особливістю суду присяжних є його поділ на дві автономні колегії: колегію присяжних та колегію професійних суддів, що дозволяє відмежувати вирішення питань права та питань факту, а також те, що присяжний здебільшого обирається тільки для вирішення однієї конкретної справи. На противагу цьому, суд шефенів діє в складі об'єднаної колегії, а шефени обираються на певний строк для здійснення правосуддя по значній кількості справ.

Як відомо, суд присяжних був привнесений в Англію норманами після їх завоювання країни в 1066 році та остаточно утвердився як елемент судового процесу Англії на початку XII ст. [6, с. 171]. В подальшому він розвивався в рамках британської колоніальної імперії і тому, є більш характерним саме для країн англосаксонської правової сім'ї. На території континентальної Європи ідеї суду присяжних отримали поширення у XVIII-XIX ст. як втілення французьких революційних демократичних ідеалів та завдяки реформам Наполеона I. Не була виключенням і Російська імперія, де інститут присяжних був визнаний і закріплений судовою реформою 1864 року. У XX ст. суд присяжних в континентальній Європі пережив глибоку кризу, яка не в останню чергу була пов'язана із встановленням недемократичних правових режимів в Німеччині, Італії, Португалії, Росії та Іспанії [7, с. 371].

У Франції суд присяжних було ліквідовано в 1941 році главою колабораціоністського уряду Віші, маршалом Петеном [8, с. 263]. В післявоєнний період більшість континентальних країн так і не повернулися до ідеї суду присяжних, залишивши в національних правових системах інститут суду шефенів. В 90-х роках XX ст. в Європі спостерігалось деяке відродження ідей суду присяжних внаслідок правових експериментів, що здійснювали пострадянські країни Східної Європи.

Історичні прототипи суду шефенів існували у ще VIII-IX ст. і були відмінним елементом судового процесу держави франків. В подальшому, у період VIII – XVI ст. шефени, які обиралися відповідно до звичаю, разом із суддею-чиновником здійснювали судовий розгляд у формі інквізиційного процесу. В середині XIX ст., коли суд присяжних в Європі переживав пік популярності, в об'єднаній Німецькій імперії на фоні антифранцузьких настроїв, викликаних франко-німецькою війною 1870–1871 рр., суд шефенів було закріплено на законодавчому рівні як певну альтернативу, яка більше відповідала правовим тради-

ціям німців. Подекуди суд шефенів та суд присяжних існували одночасно [9, с. 125]. Французька модель суду присяжних на відміну від англосаксонської обмежувала їх юрисдикцію тяжкими злочинами, а тому шефени здійснювали правосуддя щодо злочинів невеликої та середньої тяжкості. Подальша конкуренція суду шефенів та суду присяжних призвела в ХХ ст. до витіснення останнього. Інститут шефенів німецькими дослідниками розглядався як реальна альтернатива суду присяжних, яка позбавлена його негативних рис і ризиків. В Російській імперії до революції суд шефенів оцінювався здебільшого негативно [9, с. 126], але після подій 1917 року знайшов своє втілення в правовій системі СРСР у формі «народних засідателів».

Законопроекти № 2709-1 [3] та № 2710-1 [4] та від 16.01.2020 (далі – законопроекти) на теперішній час знаходяться на стадії опрацювання парламентськими комітетами. Вони передбачають: 1) розширення участі присяжних у кримінальному провадженні за рахунок злочинів, за вчинення яких передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі (зміни до ч. 3 ст. 31 КПК України); 2) зміну складу суду присяжних до дванадцяти присяжних та головуючого судді, який має надавати настанови суду присяжних щодо питань на які слід звернути увагу при винесенні вердикту; 3) розмежування питань факту, які вирішуються автономною колегією присяжних і оформлюються вердиктом і питань права, які вирішуються суддею і оформлюються вироком; 4) запровадження старшини присяжних, який звертається до головуючого з питаннями (клопотаннями) присяжних до судді, до сторін кримінального провадження, організовує голосування присяжних в нарадчій кімнаті та оголошує вердикт, який оформлює секретар судового засідання; 5) зміну порядку формування списків присяжних, які мають відбиратися щорічно в період з 1 вересня до 1 грудня Державною судовою адміністрацією на основі списку виборців відповідної територіальної громади за допомогою спеціальної електронної програми, шляхом випадкової вибірки. Обраному випадковим чином присяжному надсилається письмове запрошення для участі у здійсненні правосуддя, яке містить інформацію про права та обов'язки присяжного, вимоги до нього, а також підстави для увільнення від виконання обов'язків.

Прогресивним виглядає також положення законопроекту № 2709-1 [3] щодо запровадження секвестрації (ізоляції від суспільства) присяжних по резонансним справам, з метою забезпечення безпеки та недопущення впливу на присяжних. Така процедура застосовуються США в особливих випадках [6, с. 181]. Присяжних ізолюють від суспільства шляхом поселення в готелях на весь час судового розгляду (або принаймні на час винесення вердикту), їм може бути заборонено дивитися телевізор, читати газети, вільно користуватися засобами зв'язку, їх можуть перевозити до суду на автобусі із завішеними вікнами щоб вони не могли побачити заголовків ЗМІ чи лозунги демонстрантів та ін.

Таким чином, законопроекти передбачають приведення законодавства України у відповідність до вимог Конституції в частині ство-

рення суду присяжних замість суду шефенів, який де-факто існує в Україні.

Звичайно, помилковим буде вважати суд шефенів відсталим правовим інститутом, хоча б тому, що він застосовується у більшості континентальних європейських країнах (включаючи Німеччину, Францію та Італію), а суд присяжних, що нині діє в Англії та Уельсі, США, Канаді, Австралії, Росії як певну панацею судової системи. Проблема полягає в тому, що модель суду шефенів є ефективною лише в країнах з високим рівнем правової культури населення і незалежною судовою владою, коли громадяни реально можуть брати участь в обговоренні питань права і факту в нарадчій кімнаті разом із суддею, не підпадаючи під вирішальний вплив останнього. В іншому випадку, суд шефенів не має сенсу, оскільки є лише імітацією участі народу у здійсненні правосуддя. На противагу цьому, суд присяжних, при всіх його недоліках, має велике виховне значення для народу. Залучення широких мас людей до здійснення правосуддя підвищує рівень правової культури населення та загальної цивілізованості народу, що, на наш погляд, є основною проблемою українського суспільства.

Список використаної літератури:

1. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо удосконалення порядку формування списку присяжних № 2709 від 02.01.2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67834
2. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення участі присяжних у здійсненні правосуддя № 2710 від 02.01.2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67835
3. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо удосконалення порядку формування списку присяжних № 2709-1 від 16.01.2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67905
4. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення участі присяжних у здійсненні правосуддя 2710-1 від 16.01.2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67906
5. Конституція України від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
6. Бернам Уильям Правовая система США / Уильям Бернам. – 3-й выпуск. – М.: «Новая Юстиция», 2006. – 1216 с.
7. Jackson J.D., Kovalev N.P. Lay Adjudication in Europe: The Rise and Fall of the Traditional Jury / J.D. Jackson, N.P. Kovalev // Oñati Socio-legal Series – 2016 – № 6 (2) – Р. 368-395.
8. Канцір В. С. Проблеми запровадження суду присяжних у національну систему правосуддя / В. С. Канцір // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2003. – № 3-4. – С. 263-266.
9. Насонов С.А. Дискуссия о шефенском суде в русской юридической литературе конца XIX – начала XX века / С.А. Насонов // Юридическая наука – 2016 – № 5 – С. 123-129.

10. Щегловитов И.Г. Суд присяжных (из лекций по русскому судоустройству) 1913_статья из журнала Минюста, ноябрь 1913 г.pdf

Ключові слова: присяжні, народні засідателі, шепени, правосуддя, суд присяжных, суд шепенів, вердикт.

Ключевые слова: присяжные, народные заседатели, шепфены, правосудие, суд присяжных, суд шепфенов, вердикт.

Key words: jury, peoples assessor, scheffen, justice, jury trial, schaeffen court, verdict.

СВИДА ОЛЕКСІЙ ГЕОРГІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури,
кандидат юридичних наук, доцент, адвокат*

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «СТАТУС СУДДІ» ТА «ПОВНОВАЖЕННЯ СУДДІ»

В Україні тривалий час продовжується реалізація судово-правової реформи, що супроводжується наразі прийняттям значної кількості законодавчих актів. Водночас активна розробка законопроектів з питань реформування системи судоустрою, вимагають ретельного їх дослідження з позицій теорії та практики, зарубіжного досвіду задля вироблення обґрунтованих пропозицій та практичних рекомендацій в цій сфері. Одним з аспектів реалізації судово-правової реформи є вдосконалення законодавства щодо правового статусу суддів в Україні.

Одним з принципових моментів, який стосується правового статусу суддів в Україні, є визначення т.зв. початкового моменту набуття такого статусу. Відповідно до частини 1 статті 52 «Статус судді» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суддею є громадянин України, який відповідно до Конституції України та цього Закону призначений суддею, займає штатну суддівську посаду в одному з судів України і здійснює правосуддя на професійній основі. При цьому слід звернути увагу, що момент набуття статусу судді чітко в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» не визначений.

У вказаному Законі конструкція «статус суддів» досить широко використовується, наприклад, згадується в контексті забезпечення єдності системи судоустрою (п. 2 ч. 4 ст. 17), повноваження Верховного Суду надавати висновки щодо проектів законодавчих актів (п. 3 ч. 1 ст. 36) та його Пленуму (п. 4 ч. 2 ст. 46), у назві Глави 1 «Загальні положення статусу судді» Розділу III, у згаданій ст. 52, ч. 4 ст. 69, п. 6 ч. 1 ст. 105, пп. 3 та 11 ч. 1 ст. 106, п. 1 ч. 8 ст. 109, пп. 1 та 3 ч. 9 ст. 109, ч. 1 та 2 ст. 115, розділ X. Із змісту положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» не можна зробити однозначний висновок й щодо змісту цього поняття. Цілком справедливо Л.М.Москвич зауважує, що фундаментом, вихідними елементами, що становлять зміст правового статусу судді, є: а) службові права; б) службові обов'язки; в) повноваження; г) правосу-